KOMPETENCE UČITELŮ APLIKOVANÉ TĚLESNÉ VÝCHOVY

Ondřej Ješina

Fakulta tělesné kultury, Univerzita Palackého, Olomouc, Česká republika

Předloženo v listopadu 2010

Vzdělávání studentů se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) v Evropě prošlo v uplynulých 20 letech zásadními změnami a situace v různých evropských zemích je výrazně odlišná. Výuka žáků se SVP se řídí právními předpisy, které definují SVP, odpovídající vzdělání a podpůrné služby. V následujícím textu se zaměříme na rozdíly v aplikované tělesné výchově (ATV) u žáků se SVP ve vybraných zemích partnerů projektu EUSAPA (European standards in Adapted Physical Activities). Aktuální informace o oblasti aplikované tělesné výchovy a podpůrných službách v evropských zemích je možno nalézt na stránkách EUFAPA na adrese www.eufapa.eu. V textu dále představujeme výstupy projektu EUSAPA, především pak funkční mapu ATV a vymezení znalostí, kompetencí a dovedností nutných pro ATV v Evropě. Tyto výstupy byly vypracovány v souladu s předchozími významnými projekty AEHESIS a EIPET.

Klíčová slova: EUSAPA, aplikované pohybové aktivity, standardy.

ÚVOD

ATV je relativně mladý studijní obor či studijní modul (profiláční modul). Na druhé straně je však možné vysledovat počátky tohoto oboru už kolem roku 3000 př. n. l. Starověcí Číňané věřili v důležitost zdravého těla a brzy vyvinuli cvičení, které prospívalo zdraví. Byly to vnitřní formy kung fu, tai chi a čchi kung. Většina učebnic aplikované tělesné výchovy má své kořeny v Evropě a vychází ze švédského tělesného cvičení zavedeného ve Švédsku Perem Henrikem Lingem (1776–1839), který se tak stal předchůdcem aplikované tělesné výchovy. Jeho přístup k tělesnému cvičení zahrnoval více prostných cvičení než gymnastiky. Ling objevil blahodárny vliv cvičení, když mu pomohlo uzdravit jeho slabou paži.

Termín aplikovaná tělesná výchova (z angl. Adapted Physical Education) je nejčastěji užívaným v kontextu kinantropologické vědní disciplíny aplikované pohybové aktivity (APA z angl. Adapted Physical Activity). Ve Spojených státech amerických se můžeme setkat s ATV jako profesí ve vztahu k poskytování služeb v oblasti školství a volného času. Zahrnuje zejména přímou výuku dětí, žáků a studentů (dále jen žáci) se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) a poskytování podpory učitelům běžné tělesné výchovy (TV). U nás chápeme ATV jako tělesnou výchovu s participací jednoho nebo více žáků se speciálními vzdělávacími potřebami s modifikací podmínek a obsahu ve vztahu k pohybovým aktivitám integrovaného, paralelního i segregovaného charakteru (Ješina & Kudláček, 2009, 228). Přesto je však možné charakterizovat ATV také jako (Ješina & Kudláček, 2009, 229):

- vysokoškolský obor, jehož absolventi získávají legislativní i profesní kompetence k učitelství tělesné výchovy na prvním, druhém i třetím stupni všech typů základních a středních škol včetně škol a tříd zřízených pro děti, žáky a studenty se speciálními vzdělávacími potřebami,
- obsahový průsečík tělesné výchovy a speciální pedagogiky,
- jednu z klíčových součástí APA.

Francouzsky mluvící zakladatelé Mezinárodní federace aplikovaných pohybových aktivit (Federation Internationale de l'Activite Physique Adaptee – International Federation of Adapted Physical Activity, IFAPA), měli širší vizi, která zahrnovala mnoho profesí, věkových skupin a poskytovaných služeb. Původním cílem IFAPA bylo poskytovat globální podporu odborníkům, kteří používají aplikované pohybové aktivity pro výuku, rekreaci a výzkum.

V 70. letech 20. století byly pojmy *aplikovat* a *aplikovaný* považovány za dobře srozumitelné ve francouzštině, angličtině a v dalších románských jazycích. Techniky pro aplikování aktivit, výuky, programů a náčiní byly popsány ve zdrojích pod nadpisy jako *nápravná tělesná výchova*, *nápravný sport*, *aplikovaná tělesná výchova*, *sportovní terapie a sporty pro hendikepované*. V zemích jako je Německo, Česká republika a Japonsko, jejichž jazyky byly odvozeny z jiných kořenů, byly aplikované strategie rovněž používány, přestože slovo *aplikovaný* nebylo zcela srozumitelné.

Vzdělávání žáků se SVP v Evropě

Začleňování stále většího počtu žáků s postiženími do běžného vzdělávání má za následek, že stále více učitelů tělesné výchovy je konfrontováno s nutností učit tyto žáky společně s ostatními. Ve většině případů se učitelé nemohou rozhodnout, zda budou mít ve třídě žáka s postižením, ale mají možnost se rozhodnout, do jaké míry tohoto žáka do vyučování zapojí (Lienert et al., 2001). Podle Sherrill (1998, 107) „je praxe zařazování téměř každého do běžné tělesné výchovy a předpokládání, že učitelé iniciativně přizpůsobit výuku všem, široce rozšířená.“

Proces společného vzdělávání žáků byl v minulosti nazýván různě, od sjednocení (mainstream), přes integraci, až po současný název *INKLUZE*. Inkluze znamená poskytovat žákům přiměřenou podporu a pomoc, která je potřebná k dosažení úspěchu. Inkluze znamená, že žák se SVP je součástí třídy a nikoli outsiderem. Žák je tak zapojen do aktivit a aktivity jsou přizpůsobeny, aby byla zajištěna účast. Termín „inkluze“ (inclusion) je téměř všeobecně přijímán v anglické terminologii, ale v některých zemích jsou stále preferovány jiné termíny (např. integrace). V posledních letech Block a Obrusníková (2007) a O'Brien, Kudláček a Howe (2009) publikovali rozsáhlé recenze studií o inkluzivní tělesné výchově a kritizovali nedostatečný počet a kvalitu zveřejněných studií. I v ČR se některým, dříve publikovaným kvalitním studiím, nedostalo anglických překladů a z toho důvodu ani publikování v mezinárodních periodikách (Bláha & Pyšný, 2000; Karásková, 1994; Válková, 2000). V současné době existuje pouze jedna ucelená publikace v oblasti ATV vydaná v českém jazyce (Ješina, Kudláček et al., 2011). Pochopení povahy inkluze a poskytování služeb v aplikované tělesné výchově je nezbytné pro zlepšení tělesné výchovy žáků se SVP.

V zahraničí vznikaly komparativní studie jako např. Lienert et al. (2001), kde se autoři zaměřili na zkušenosti a poznatky učitelů TV ze Spojených států a Německa. Učitele znepokojovala nejistota a starosti týkající se každodenních potřeb a jejich vlastní schopnosti tyto potřeby naplňovat. Z organizačního hlediska měli učitelé obavy z nedostatku prostředků, velkého počtu žáků ve třídách a nepřiměřeného vybavení. Výuka v inkluzivním prostředí byla také vnímána jako mnohem náročnější. V neposlední řadě měli učitelé obavy z toho, jak bude fungovat spolupráce v oblasti podpory a týmového vyučování s jinými odborníky nebo pomocnými pracovníky. Morley et al. (2005) zjistili, že učitelé se obávali nedostatku podpůrných služeb a školení a také dosažitelnosti vhodného prostředí. Fitzgerald (2005) dále zjistil rozpory mezi pravidly inkluzivních vzdělávacích programů a skutečnými podmínkami ve školách. Herold a Dandolo (2009) zdůraznili potřebu změnit původní školicí programy pro

učitele tak, aby efektivněji odpovídaly požadavkům inkluzivní tělesné výchovy a poukázali na omezení britských národních osnov v TV jako rámcového dokumentu pro inkluzi. Větší informovanost o obavách, poznatcích a zkušenostech učitelů s inkluzivní tělesnou výchovou může pomoci autorům evropské a národní politiky při tvorbě metod a rozhodování v oblasti školních řádů a pravidel pro tvorbu vzdělávacích programů. Učitelé také získají pocit, že jejich hlas je slyšet, a tyto informace mohou být použity rovněž pro programy přípravy učitelů. V současné době se většina učitelů necítí dostatečně kvalifikovaná pro výuku žáků se SVP v inkluzivní TV a ve většině případů je patrná absence (nebo nedostatek) podpůrných služeb a prostředků, které by inkluzi v TV usnadnily.

Belgie

V belgických právních předpisech je speciální vzdělávání omezeno na děti a dospívající, a to na základě multidisciplinárního hodnocení. Speciální vzdělávání se poskytuje žákům se stejným typem potřeb; jejich potřeby jsou definovány podle hlavního postižení společného pro jednu z osmi skupin. Pojem aplikovaná tělesná výchova právní předpisy výslovně neuvádějí. Odborná příprava v souvislosti s APA probíhá na Catholic University Leuven.

Finsko

Ve Finsku mají žáci speciální vzdělávací potřeby, pokud jsou jejich schopnosti růstu, rozvoje nebo učení sníženy v důsledku postižení, nemoci nebo snížené pracovní schopnosti. Žáci, kteří potřebují psychologickou nebo sociální podporu nebo kteří jsou v těchto oblastech ohroženi, mají právo na asistenci ve vzdělávání. Žáci s menšími problémy v oblasti učení nebo přizpůsobení mají právo na částečné vzdělávání zaměřené na jejich speciální potřeby společně s tradiční výukou. Pokud žák nemůže být začleněn do tradiční výuky v důsledku postižení, nemoci, opožděného vývoje, emoční poruchy nebo z jiných důvodů, může mu být poskytnuto vzdělání zaměřené na speciální potřeby. Aplikovaná tělesná výchova se realizuje zejména ve spojení s tradiční výukou nebo ve speciální třídě nebo na jiném vhodném místě. Aplikovanou tělesnou výchovu mohou vyučovat učitelé (učitelé v předškolních zařízeních/třídní učitelé/učitelé ve speciálních školách/základních školách/učitelé tělesné výchovy/učitelé APA apod.) s ohledem na věk žáků. Přípravu učitelů v oblasti APA zajišťuje

mnoho institucí (např. University of Jyväskylä nebo Univerzita of applied science Haaga-Helia in Vierumäki).

Francie

Ve Francii není zaveden žádný zvláštní termín označující populaci žáků, která využívá zvláštních opatření stanovených na základě SVP: používané termíny (postižené děti, neadaptované děti) jsou velmi specifické, spojené s určitými významy a poznamenané historickou situací. Na základě *zákona č. 2005-102 z 11. února 2005* o rovných právech a příležitostech, začlenění a občanských právech a povinnostech postižených občanů je postižení definováno jako jakékoli omezení aktivit nebo omezení v účasti na společenském životě v sociálním prostředí občanů v důsledku závažné, dlouhodobé nebo trvalé změny jedné nebo několika tělesných, smyslových, duševních, kognitivních nebo psychických funkcí, v důsledku vícečetného postižení nebo omezujícího zdravotního problému. *Odborníci z oblasti APA ve Francii mají výhodu před svými kolegy z jiných evropských zemí, protože pojem APA je výslovně uveden v zákoně. Článek L.212-1 sportovního zákoníku, vyhláška ze dne 12. 10. 2006 vydaná (viz. oficiální věstník JO: č. 259 ze dne 8. 11. 2006, text číslo 21) ministerstvem zdravotnictví, mládeže, sportu a společenského života* uvádí: Odborník s bakalářským titulem v oboru APA může vést lekce pohybových aktivit zaměřené na udržení zdraví, na rehabilitaci nebo integraci pro osoby s motorickými nebo psychologickými postiženími, kromě aktivit z oblasti sportu. Studia APA nabízí mnoho francouzských institucí.

Irsko

V Irsku jsou SVP definovány v souvislosti s osobou jako omezení schopnosti této osoby účastnit se a mít prospěch ze vzdělávání z důvodu trvalého tělesného, smyslového, duševního nebo kognitivního postižení či jakéhokoli stavu, který má za následek, že se daná osoba učí jinak než osoba, která v takovém stavu není. Termín aplikovaná tělesná výchova není výslovně uveden, ale zákon o vzdělávání osob se speciálními vzdělávacími potřebami z roku 2004 (EPSN) definuje podpůrné služby pro začlenění, které by měly odpovídat i za podporu v inkluzivní tělesné výchově. Takovými službami mohou být: a) státní úředník pro program inkluzivní tělesné výchovy na Junior Cycle (první tři ročníky střední školy, od 12 do 15 let – *pozn. překl.*), b) Irská asociace tělesné výchovy, c) podpůrný program osnov základních škol nebo d) podpůrné služby pro speciální vzdělávání. Studia nebo moduly v oblasti APA zajišťuje mnoho institucí, přičemž vedoucí institucí pro mnoho národních a

mezinárodních projektů APA (např. státní úředníci pro sportovní inkluzi osob s postižením) je Institut technologií v Tralee.

Portugalsko

V Portugalsku jsou žáci se SVP definováni jako děti a mladí lidé, kterým je poskytováno speciální vzdělávání, protože mají potíže v procesu učení a zapojení do výuky, s ohledem na interakci mezi vzájemně propojenými faktory a omezeními v jejich činnostech (*DGIDC Direcção-Geral de Inovação e de Desenvolvimento Curricular (Odbor pro inovace a vývoj studijních plánů), Ministerstvo školství*). O TV (ATV) se právní předpisy výslovně nezmiňují, ale zahrnují ustanovení o oblastech, v nichž byly identifikovány speciální potřeby a požadují určitý typ specializované podpory. TV je jednou z těchto oblastí, není však označována jako APA/ATV. Odborníky, kteří denně pracují s dětmi se speciálními potřebami v TV (APA/ATV) jsou učitelé TV. Mezi nimi jsou i učitelé TV s doplňkovou kvalifikací v oblasti APA (na pregraduální a postgraduální úrovni) získanou například na univerzitě v Coimbre.

Lotyšsko

V Lotyšsku je termín „speciální potřeby“ používán pro děti, které mají (1) zraková postižení, (2) sluchová postižení, (3) poruchu učení, (4) mírnou a lehkou mentální retardaci, (5) jazykové problémy, (6) chronické nemoci jako cukrovka, astma, (7) duševní problémy a (8) určitá psychoneurologická onemocnění (*Směrnice č. 542, LMES, 2003*). Aplikovaná tělesná výchova není v právních předpisech výslovně uvedena. Požadavky na pedagogické pracovníky ve vzdělávacích institucích: učitel musí mít diplom o nejvyšším vzdělání v určitém oboru (například sportovní výchova). Učitel aplikované TV není uveden na seznamu vzdělávacích profesí a přizpůsobení sportovní výchovy není výslovně stanovena. Aplikovaná tělesná výchova se vyučuje jako součást studia TV a fyzioterapie na Lotyšské akademii sportovní výchovy v Rize.

Polsko

Vzdělávání žáků se speciálními potřebami (Special Needs Education, SNE) se týká dětí a mládeže s vývojovými potížemi, kteří vyžadují zvláštní organizaci práce, pracovních metod a speciální vybavení. Může probíhat v obecných školách, integrovaných

školách/třídách nebo speciálních školách/třídách. Speciální vzdělávání zahrnuje tyto skupiny žáků se speciálními vzdělávacími potřebami: lehké duševní postižení, středně těžké a těžké duševní postižení, vážné duševní postižení, sluchové postižení, zrakové postižení, tělesná postižení, chronická onemocnění, psychiatrické problémy, mnohočetná postižení, autismus, sociální problémy a problémy s chováním, poruchy řeči a komunikační problémy. Speciální vzdělávání se řídí zákonem o školním vzdělávání ze dne 7. září 1991 ve znění pozdějších předpisů a výnosem ministra národního vzdělávání o vzdělávání žáků se speciálními potřebami. Všichni žáci se speciálními vzdělávacími potřebami dostávají podporu od center psychologických a vzdělávacích služeb, a to bezplatně a na principu dobrovolnosti. Výsledky psychologického, pedagogického a lékařského hodnocení slouží jako základ pro výběr vhodných forem vzdělávání pro žáky (obecné školy, integrované školy, speciální školy), přestože konečné rozhodnutí je ponecháno rodičům. O aplikované tělesné výchově nejsou žádné informace. Nicméně, vzdělávací systém v Polsku vytvořil takzvaný speciální vzdělávací systém (*ACT about System of Education, 7/9/1991*). Učitelé speciální tělesné výchovy by se měli účastnit speciálních kurzů celoživotního vzdělávání, v nichž mají rozvíjet své vlastní schopnosti.

PROBLÉM A VÝCHODISKA PRO ŘEŠENÍ

Aby bylo možno přiblížit vzdělávací politiky a strategie sociální inkluze každodenní realitě ve školách v oblasti inkluze/exkluze žáků se SVP v TV, měly by tedy být učiněny tyto změny:

- **Všem učitelům TV by mělo být poskytnuto odpovídající školení**, které jim umožní učit žáky se SVP v inkluzivním prostředí. Navrhovaný model takového školení je možno nalézt na webových stránkách projektu **EIPET** Evropské školení inkluzivní tělesné výchovy (European inclusive physical education training) (více na www.eipet.eu).
- **Všichni odborníci, kteří vyučují ATV ve speciálních školách nebo institucích, by měli mít odpovídající školení.** Přestože inkluze žáků se SVP je vhodnější způsob výuky, stále existuje velký počet speciálních škol, a státy by měly zajistit, aby tělesná výchova byla součástí služeb, které tyto školy poskytují, a aby tyto služby poskytovali kvalifikovaní odborníci.
- **Všechny evropské státy by měly zaměstnávat konzultanty v oblasti ATV**, kteří budou poskytovat potřebnou podporu učitelům tělesné výchovy v inkluzivní TV.

Tito odborníci by mohli na částečný úvazek pracovat i jako učitelé TV ve speciálních školách nebo třídách a na částečný úvazek jako konzultanti ATV. Rámec kompetencí nezbytných pro kvalifikovaného odborníka v oblasti aplikované tělesné výchovy je jedním z klíčových výstupů tohoto projektu. ATV staví kompetence související s ATV na odborných základech TV a školicích programů speciálního vzdělávání.

- **Přiměřená podpora** tělesné výchovy žáků se SVP by měla také zahrnovat poloprofesionální trenéry (asistenty pedagoga), programy pomoci vrstevníků při učení (peer tutoring) (Rybová & Ješina, 2010), přizpůsobené vybavení a podporu ze strany komunitních center nebo sportovních služeb pro osoby se zdravotním postižením.

TV je povinná součást vyučování ve většině evropských zemí. Rozdíly jsou v objemu vyučovacích hodin vyhrazených pro TV v zemích EU, v přístupu k osnovám a v požadavcích na odbornou přípravu učitelů TV. Klíčový evropský projekt v oblasti TV zaměřený na sjednocení profesní přípravy a vytvoření evropského kvalifikačního rámce pro tělesnou výchovu a další studijní obory v oblasti sportu se nazýval AEHESIS (Aligning a European Higher Education Structure In Sport Science, Sjednocení struktury evropského vyššího vzdělávání ve sportovní vědě). Protože pevně věříme, že evropský kvalifikační rámec (EQF) v aplikované tělesné výchově by měl vycházet ze základu EQF v tělesné výchově, klíčové výstupy s respektem k projektu AEHESIS v oblasti tělesné výchovy.

Je důležité, aby veškeré aktivity v oblasti ATV byly vytvářeny na základech již existujících programů. V našem případě by snahy o posílení kompetencí učitelů TV měly být pos-taveny na výsledcích a výstupech výše zmíněného projektu AEHESIS. Výzkumná skupina projektu AEHESIS v oblasti TV určila kategorie učitelů kvalifikovaných pro výuku TV ve školách v Evropě a, v souladu se stávajícími různorodými postupy, doporučuje, aby byly rozlišovány tři samostatné kategorie **učitele TV**: **a) Učitel tělesné výchovy (jednooborový specialista)** obvykle 240 ECTS věnovaných získávání kompetencí spojených s TV; **b) Učitel tělesné výchovy (2–3 předměty)** obvykle minimálně 35–50 % (tj. 84–120 ECTS) obsahu kromě odborného školení souvisí s TV; a **c) Učitel všeobecných předmětů** obvykle minimálně 10 % (tj. 24 ECTS) obsahu souvisí s TV. Učitel všeobecných předmětů („generalist teacher“) bude mít obvykle na starosti výuku TV na základních školách. Ve světle těchto skutečností se musíme zasazovat o odpovídající školení budoucích a současných učitelů TV zaměřené na inkluzivní TV, které by jim mělo umožnit učit žáky se SVP v inkluzivním prostředí. Uvážíme-li omezený prostor věnovaný oblasti TV při studiu učitelů, kteří studují i jiný předmět, nebo u učitelů všeobecných předmětů, můžeme očekávat, že

zavádění kurzů nebo témat zaměřených na výuku specifických kompetencí pro aplikovanou tělesnou výchovu by nebylo jednoduché. Jako minimální odpovídající zaškolení navrhuje sledovat cíle modulu vzniklého jako výstup projektu EIPET, které poskytují odpovídající zaškolení pro učitele TV, aby mohli být úspěšní v inkluzivní TV. V modulu (kurzu) EIPET se žáci učí: a) plánovat vývojově přiměřené výukové aktivity v TV, které jsou vhodné i pro žáky se SVP; b) učit žáky se SVP v inkluzivním prostředí; c) hodnotit pokrok v učení u žáků se SVP; d) prosazovat potřeby a práva žáků se SVP. Modul se skládá ze 48 kontaktních hodin (12 týdnů × 4 hodiny) se 24 hodinami přednášek zaměřených na základní znalosti stanovené rámcem znalostí, dovedností a kompetencí, 12 hodinami seminářů zaměřených na pomoc žákům s plánováním, projednání specifických potřeb, podporu sdílení nápadů a podporu reflexivní praxe a 12 hodinami cvičení zaměřených na předávání pozitivních zkušeností žákům, poskytování podpory, která zvýší sebedůvěru žáků a předávání kontaktů a zkušeností s místními organizacemi pro postižené osoby (Kudláček, Ješina, Bláha, & Janečka, 2010). Navržený model takového školení je možno nalézt na webových stránkách projektu EIPET (European inclusive physical education training) (více na www.eipet.eu). Je důležité zdůraznit, že je nezbytné, aby cvičení bylo nedílnou součástí tohoto modulu, protože pouze kontakt a pozitivní zkušenost z práce se žáky se SVP může zajistit získání příslušných kompetencí potřebných v inkluzivní TV.

Ve světle předchozích skutečností pevně věříme, že je velmi potřebné, aby v Evropě působili odborníci v oblasti aplikované tělesné výchovy. Tito odborníci by měli být hlavním zdrojem podpory pro učitele běžné TV, aby zajistili skutečnou a přiměřenou inkluzi v tělesné výchově žáků se SVP bez přílišné zátěže pro učitele TV. Na základě podrobného prostudování příslušné literatury a studií partnerů projektu provedených v jejich zemích jsme ale dospěli k závěru, že v současné době v evropských školách odborníci na aplikovanou tělesnou výchovu nepůsobí (nebo jen v omezeném počtu). Charakter práce učitelů ATV v Evropě nebyl dosud předmětem výzkumů, předkládáme tedy příklady ze Spojených států, kde je tato profese uznávána již od 60. let minulého století. Kelly a Gansender (1998) zdůraznili, že učitelé ATV mohou poskytovat jak přímé, tak nepřímé služby. Přímé služby znamenají přímou výuku dětí s postiženími a nepřímá služba znamená poskytování podpory učitelům, kteří se snaží zapojovat děti s postiženími do výuky obecné tělesné výchovy. Lytle a Collier (2002) ve své studii zkoumali dojmy z konzultace u odborníků z oblasti aplikované tělesné výchovy. Výsledky naznačily, že dovednosti, postoje a znalosti odborníků z oblasti aplikované tělesné výchovy měly v kombinaci se vzdělávacím prostředím podstatný vliv na typy poskytovaných služeb. Použití konzultací a jejich zavádění bylo často ovlivněno

sociálním, intelektuálním a fyzickým prostředím. Všichni účastníci sdělili, že součástí jejich přípravy nebylo žádné formální školení v oblasti konzultací. Kudláček et al. (2008) zkoumali charakter práce a role učitelů aplikované tělesné výchovy na školách ve vybraných školských okresech ve Spojených státech s cílem poskytnout informace, které přispějí ke zlepšení poskytovaných služeb a profesní přípravy. Výsledky ukázaly rozdíly v charakteru práce mezi odborníky v oblasti ATV. Účastníci měli vysoké pracovní úvazky (44–90 žáků) a učili na široké škále škol (1–20), což vytvářelo značně rozdílné vyučovací profily. Většina učitelů byla zapojena do konzultací v oblasti ATV. Výsledky také naznačily potřebu začlenit problematiku konzultační činnosti do přípravy učitelů a upravit vysokoškolské studijní programy tak, aby lépe odpovídaly potřebám „skutečného života učitelů“. Partneři projektu EUSAPA také zkoumali situaci v aplikované tělesné výchově v jejich zemích, ale podařilo se jim nalézt jen omezený počet dokladů od různých odborníků určitým způsobem souvisejících s inkluzívní TV nebo ATV ve speciálních školách. Jejich průzkumy a zprávy byly použity při vytváření funkční mapy a rámce znalostí, kompetencí a dovedností pro odborníky v oblasti aplikované tělesné výchovy. **Cílem projektu EUSAPA bylo učinit první krok tím, že zpracoval rámec kompetencí, které potřebují odborníci v oblasti ATV ve funkční mapě, a rámci znalostí, kompetencí a dovedností.**

VÝSLEDKY PROJEKTU EUSAPA VE VZTAHU K ATV

Funkční mapa (FM) v aplikované tělesné výchově

Funkční analýza výzkumu vedla k **vytvoření funkční mapy**, která přináší strukturovaný popis funkcí učitele/konzultanta aplikované tělesné výchovy. Hlavním cílem odborníka v oblasti aplikované tělesné výchovy je: a) plánovat vývojově přiměřené vzdělávací aktivity pro žáky se SVP; b) učit žáky se SVP společně se žáky bez SVP; c) hodnotit studijní pokrok žáků se SVP a efektivnost používaných výukových a podpůrných strategií; a d) účastnit se odborné spolupráce s cílem zlepšit kvalitu výuky pro žáky se SVP.

Klíčové oblasti (plánování, výuka, hodnocení a spolupráce) je třeba plnit pomocí klíčových rolí a klíčových funkcí. Klíčové role („základní funkce“) jsou chápány jako nezbytné funkce nutné pro dosažení určitých klíčových oblastí („hlavní funkce“), přičemž klíčové funkce („dílčí funkce“) jsou podrobné funkce, které je třeba provádět, aby mohlo být dosaženo určitých klíčových rolí. Proto je každá klíčová oblast rozdělena na klíčové role (A.1

až A3, B.1 až B4, C.1, atd.), které se skládají z klíčových funkcí (A.1.1 až A.1.2, A.2.1 až A.2.3, A.3.1 až A.3.4, atd.). Funkční mapa představuje základní rámec očekávaných úkolů, za které bude odborník v oblasti aplikované tělesné výchovy zodpovědný. Funkční mapu vytvořila jako součást projektu EUSAPA pracovní skupina pro vzdělání, která použila model PAPTECA publikovaný Sherrill (1998) a závěry studií publikovaných v této oblasti. Následuje strukturovaný popis požadavků na pracovníky v tomto oboru.

A. Plánovat vývojově přiměřené vzdělávací aktivity v ATV, které jsou vhodné i pro žáky se SVP

Mnoho odborníků považuje za nejnáročnější část profese učitele ATV výuku a přizpůsobování, nicméně pečlivá a odpovědná příprava vytváří pevný základ pro úspěšnou výuku. Učitel ATV musí být schopen: 1) posoudit potřeby žáků, 2) přizpůsobit školní osnovy, 3) plánovat vývojově přiměřené učení, 4) připravovat vhodné prostředí pro výuku a 5) spolupracovat s vhodnými partnery. Tyto klíčové role jsou uvedeny níže spolu s klíčovými funkcemi, které podrobněji popisují předpoklady pro tuto práci.

A1 Zjistit potřeby (současnou výkonnostní úroveň) žáků se SVP

A1.1.1 Zjistit speciální potřeby žáků v souvislosti s aplikovanou tělesnou výchovou (ATV) (např. informace od rodiny, pomocí vhodných screeningových testů).

A.1.2 Zjistit, jaké podpůrné služby a zdroje mohou usnadnit ATV (např. pomocní pracovníci, vybavení, prostředí).

A.1.3 Zjistit speciální potřeby pro účely stanovení individuálních cílů a nejvhodnějších výukových strategií.

A.1.4 Zjistit kompetence a postoje žáků, učitelů a jiných zaměstnanců v souvislosti s účastí žáků se SVP v ATV.

A2 Přizpůsobit obsah TV tak, aby naplňovaly individuální potřeby všech žáků se SVP

A.2.1 Zjistit silné a slabé stránky vzdělávacích programů pro TV v souvislosti s ATV.

A3 Plánovat vývojově přiměřené výukové aktivity v ATV

A3.1 Vypracovat individuální vzdělávací plán pro ATV žáků se SVP.

A3.2 Určit nejvhodnější míru podpory (např. žádná podpora – částečná podpora – plná

podpora).

A3.3 Plánovat nejvhodnější komunikační strategie v souvislosti s žáky se SVP.

A3.4 Plánovat nejvhodnější strategie zvládání chování v souvislosti s žáky se SVP.

A3.5 Vypracovat individuální vzdělávací plán pro tělesnou výchovu žáků se SVP.

A3.6 Určit nejvhodnější stupeň podpory (např. žádná podpora – částečná podpora – plná podpora).

A3.7 Plánovat nejvhodnější komunikační strategie v souvislosti s žáky se SVP.

A3.8 Plánovat nejvhodnější strategie zvládání chování v souvislosti s žáky se SVP.

A4 Připravit prostředí pro výuku před příchodem žáka se SVP

A4.1 Připravit pomocné pracovníky (např. asistenty pedagoga nebo vrstevníky, kteří budou spolupracovat při výuce (peer tutoring)).

A4.2 Připravit ostatní žáky.

A4.3 Připravit zaměstnance školy.

A4.4 Zajistit, aby zařízení, vybavení a prostředí bylo přiměřené a bezpečné.

A5 Spolupracovat s mimoškolními organizacemi

A5.1 Kontaktovat příslušné místní organizace pro postižené za účelem možné spolupráce (např. Hnutí Speciálních olympiád, místní sportovní kluby).

B. Učit žáky se SVP společně s ostatními spolužáky

Umění učit je základním předpokladem pro práci učitelů ATV. Někteří tvrdí, že každá dobrá výuka musí (měla by) být přizpůsobena potřebám žáků s různými postiženími, a že tedy veškerá TV by měla být ATV. Je však nutné si uvědomit možné potíže a úkoly, s kterými se učitelé TV mohou při výuce žáků se SVP potýkat (např. úvahy o studiích od Leienerta et al., 2001; Morley, Bailey, Tan, & Cooke, 2005). Je možno očekávat následující tři klíčové role: 1) přizpůsobení výuky za účelem naplnění potřeb všech žáků, 2) zvládání chování žáka, 3) zvládání komunikace se žáky se SVP. Tyto klíčové role jsou uvedeny níže spolu s klíčovými funkcemi, které podrobněji popisují předpoklady pro tuto práci.

B1 Přizpůsobit výuku tak, aby naplňovala potřeby VŠECH žáků v ATV

B1.1 Používat vhodné přizpůsobené vybavení, které může usnadnit inkluzivní TV (např. výrazně barevné, ozvučené, lehčí nebo těžší, větší).

B1.2 Používat úkolovou analýzu pro požadované dovednosti.

B1.3 Přizpůsobit pravidla her, styl výuky a fyzické prostředí (běžné prostředí) tak, aby usnadnilo zapojení žáků se SVP.

B1.4 Používat vhodné vzdělávací strategie (např. fyzické/slovní pobídky, nápovědi, zpětnou vazbu, posílení).

B2 Zvládat chování studentů tak, aby bylo zajištěno co nejpřiměřenější a nejbezpečnější učení pro VŠECHNY žáky ATV

B2.1 Pozitivní/negativní posilování žádoucího/nežádoucího chování žáků, kdykoli je to vhodné.

B2.2 Vést záznamy týkající se plánu pro zvládání chování.

B3 Komunikovat s žáky se SVP tak, aby zajistilo jejich porozumění a maximální zapojení

B3.1 Používat přiměřené komunikační nástroje (např. Braillovo písmo, znakový jazyk, augmentační a další alternativní komunikační nástroje).

C. Hodnotit studijní pokrok žáků se SVP a efektivnost používaných výukových a podpůrných strategií

Nezbytným aspektem výuky žáků se SVP je hodnocení jejich studijního pokroku a úspěšnosti našich výukových strategií. Pokrok v učení je u našich studentů často velmi pomalý, proto si musíme vést záznamy o učení v souvislosti s individuálním vzdělávacím plánem žáků se SVP. Klíčové role v této oblasti jsou: 1) hodnocení studijního pokroku, 2) hodnocení přiměřenosti osnov a 3) hodnocení používaných strategií. Tyto klíčové role jsou uvedeny níže spolu s klíčovými funkcemi, které podrobněji popisují předpoklady pro tuto práci.

C1 Hodnotit studijní pokrok žáka se SVP ve vztahu k cílům obsaženým v jeho/jejím individuálním vzdělávacím plánu (IVP)

C1.1 Používat vhodné hodnotící nástroje k měření pokroku studentů ve vztahu k IVP.

C1.2 Udělit přiměřenou známku v souladu s IVP.

C2 Hodnotit vhodnost úprav osnov pro žáky se SVP

C2.1 Hodnotit přiměřenost osnov individuálním potřebám a schopnostem.

C3 Hodnotit efektivnost používaných výukových a podpůrných strategií

C3.1 Hodnotit přiměřenost používaných výukových strategií.

C3.2 Hodnotit přiměřenost používaných podpůrných strategií.

D. Odborná spolupráce s cílem zlepšit kvalitu výuky pro žáky se SVP

Aplikovaná tělesná výchova má mezioborový charakter a od odborníků v oblasti ATV lze proto očekávat pravidelnou spolupráci s jinými odborníky nebo rodiči žáků se SVP. Klíčové role v této oblasti jsou: 1) spolupráce s jinými odborníky, 2) spolupráce s rodiči studentů, 3) prosazování práv žáků se SVP a 4) celoživotní odborné vzdělávání. Tyto klíčové role jsou uvedeny níže spolu s klíčovými funkcemi, které podrobněji popisují předpoklady pro tuto práci.

D1 Spolupracovat s odborníky v oblasti ATV

D1.1 Spolupracovat s jinými odborníky v oblasti TV/ATV.

D1.2 Spolupracovat s odborníky v oblasti medicíny a rehabilitace (např. fyzioterapeut, pracovní terapeut, řečový terapeut, psycholog).

D1.3 Spolupracovat se zástupci z oblasti sportu a rekreace osob s postižením.

D2 Spolupracovat s dalšími osobami podporujícími studenty se SVP

D2.1 Spolupracovat s rodiči/opatrovníky žáků se SVP.

D2.2 Spolupracovat s nevládními organizacemi (např. v oblasti práv dětí).

D3 Zdokonalovat odborné dovednosti a znalosti

D3.1 Zjišťovat potřeby profesního rozvoje v oblasti ATV.

D3.2 Účastnit se aktivit v oblasti průběžného profesionálního rozvoje (např. čtení odborných publikací, účast na konferencích (workshopech, seminářích) s cílem informo

vat se o nových trendech v ATV).

D3.3 Komunikovat s jinými odborníky v oblasti TV/ATV s cílem sdílet zkušenosti a seznámit se s příklady nejlepší praxe.

D3.4 Provádět sebehodnocení.

D4 Prosazovat potřeby a práva studentů se speciálními vzdělávacími potřebami

D4.1 Prosazovat odpovídající podporu v poskytování služeb v oblasti tělesné výchovy pro žáky se SVP.

D4.2 Prosazovat spolupráci s odborníkem v oblasti ATV, s asistenty pedagoga nebo vrstevníky pomáhajícími při učení (peer tutor) tam, kde je to vhodné.

D4.3 Prosazovat práva osob se SVP na tělocvičné aktivity.

Rámec znalostí, kompetencí a dovedností (RZKD) v ATV

Po dokončení funkční mapy byla provedena podrobnější analýza, která vyústila ve vytvoření Rámce znalostí, kompetencí a dovedností (RZKD, Knowledge, Competence and Skills Framework), který popisuje Požadavky na výkon povolání učitele/konzultanta ATV. Klíčové kompetence, které by měli odborníci v oblasti ATV získat, mohou být rozděleny do čtyř oblastí zaměřených na 1) přípravu, 2) výuku, 3) hodnocení a 4) spolupráci a celoživotní vzdělávání. Kompetence popisované v RZKD jsou (schopnost vykonávat): a) Zjistit potřeby (současnou výkonnostní úroveň) studentů se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP); b) Přizpůsobit obsah ATV tak, aby naplňovaly individuální potřeby všech žáků se SVP; c) Plánovat vývojově přiměřené výukové aktivity v ATV; d) Připravit prostředí pro výuku před příchodem žáka se SVP; e) Přizpůsobit výuku tak, aby naplňovala potřeby VŠECH žáků ATV; f) Zvládat chování žák tak, aby bylo zajištěno co nejprůměrnější a nejbezpečnější učení pro VŠECHNY žáky ATV; g) Komunikovat se žáky se SVP tak, aby se zajistilo jejich porozumění a maximální zapojení; h) Hodnotit studijní pokrok žáka se SVP ve vztahu k jeho/jejím cílům IEP; i) Hodnotit vhodnost úprav obsahu pro žáky se SVP; j) Hodnotit efektivnost používaných výukových strategií; k) Spolupracovat s různými odborníky ze souvisejících oborů; l) Spolupracovat s dalšími osobami podporujícími žáky se SVP; m) Zdokonalovat odborné dovednosti a znalosti; n) Prosazovat potřeby a práva žáků se SVP.

S pomocí všech kompetencí bychom měli posuzovat řadu žáků s různými SVP, mezi které můžeme zahrnout (1) zraková postižení, (2) sluchová postižení, (3) poruchu učení, (4) lehké mentální postižení, (5) jazykové problémy, (6) chronické nemoci jako cukrovka, astma, (7) duševní onemocnění a (8) určitá psychoneurologická onemocnění. Všichni odborníci v oblasti ATV by proto měli získat níže uvedené znalosti také v souvislosti s těmito SVP (a případně další v souladu s národními právními předpisy a zákony).

ZJISTIT POTŘEBY (SOUČASNOU VÝKONNOSTNÍ ÚROVEŇ) ŽÁKŮ SE SVP

Aby mohl odborník v oblasti ATV plánovat vývojově přiměřenou výuku pro žáky se SVP, musí být schopen: a) Zvolit odpovídající hodnocení v souladu s profilem žáka; b) Provést hodnocení; a c) Napsat zprávu.

Znalosti, které potřebuje daná osoba získat, aby mohla taková hodnocení provádět

- Speciální vzdělávací potřeby (různé funkční schopnosti, motorické, kognitivní, sociální, behaviorální, komunikace).
- Typy hodnotících přístupů (holistický, normativní, kriteriální atd.).
- Typy hodnocení (Movement ABC atd.).
- Příslušná pravidla pro psaní a distribuci zpráv.

PŘIZPŮSOBIT OBSAH ATV TAK, ABY NAPLŇOVALY INDIVIDUÁLNÍ POTŘEBY VŠECH ŽÁKŮ SE SVP

Aby mohl odborník v oblasti ATV přizpůsobit obsah ATV potřebám žáků se SVP, musí být schopen: a) analyzovat stávající obsah ATV ve vztahu k potřebám studentů a b) přizpůsobit obsah.

Znalosti, které potřebuje daná osoba získat, aby mohla taková hodnocení provádět:

- Stávající obsah (příslušný rámcový vzdělávací program).

- Zásady vytváření osnov.
- Zásady a strategie přizpůsobování osnov.

PLÁNOVAT VÝVOJOVĚ PŘIMĚŘENÉ VÝUKOVÉ AKTIVITY V ATV

Aby mohl odborník v oblasti ATV plánovat přiměřenou výuku, musí být schopen: a) vytvářet individuální vzdělávací plány (IVP) v ATV; b) plánovat hodiny inkluzivní TV tak, aby zajistil přiměřené a bezpečné učení pro všechny studenty; c) plánovat přiměřené strategie pro zvládání chování; d) plánovat motivační strategie pro zapojení studentů; a e) plánovat přiměřené komunikační strategie.

Znalosti, které potřebuje daná osoba získat, aby mohla taková hodnocení provádět:

- Příslušné právní předpisy týkající se vytváření IVP.
- Filozofie, účel a cíle IVP.
- Strategie pro vytvoření IVP (např. multidisciplinární tým).
- Koncept co nejméně restriktivního prostředí a spektrum podpory v tělesné výchově.
- Problematika zdraví a bezpečnosti v souvislosti s inkluzivní TV (např. kontra-indikace).
- Příčiny a následky problémů s chováním.
- Techniky zvládání a modifikace chování.
- Motivační strategie.
- Komunikační strategie (tlumočník, interaktivní tabule atd.).

PŘIPRAVIT PROSTŘEDÍ PRO VÝUKU PŘED PŘÍCHODEM ŽÁKA SE SVP

Aby mohl odborník v oblasti ATV připravit vhodné prostředí, musí být schopen:

- a) připravit personální prostředí (pomocní pracovníci, např. asistenti pedagoga, vrstevník pomáhající s učením (peer tutor), žáci bez SVP a zaměstnanci školy); a
- b) připravit fyzické prostředí (zařízení, vybavení, dočasné).

Znalosti, které potřebuje daná osoba získat, aby mohla takovou přípravu vykonat

- Znalost peer tutorských/paraedukačních programů.
- Struktury a funkce školy.
- Subjektivní teorie a povědomí o postižení.
- Teorie týkající se modifikací (adaptací) didaktických činitelů a praktické použití v souvislosti s vybavením atd.
- Problematika přístupu.

PŘIZPŮSOBIT VÝUKU TAK, ABY NAPLŇOVALA POTŘEBY VŠECH ŽÁKŮ V ATV

Aby mohl odborník v oblasti ATV vhodně přizpůsobit výuku, musí být schopen:

- a) používat přiměřené vzdělávací strategie (např. fyzické/slovní pobídky, nápovědi, zpětnou vazbu, a posílení);
- b) přizpůsobit pravidla her, fyzické prostředí a vybavení;
- c) používat úkolovou analýzu pro požadovanou dovednost.

Znalosti, které potřebuje daná osoba získat, aby mohla výuku přizpůsobovat

- Vzdělávací strategie.
- Strategie přizpůsobování.
- Přizpůsobené hry, pravidla, styly výuky.
- Úkolová analýza.

ZVLÁDAT CHOVÁNÍ ŽÁKŮ TAK, ABY BYLO ZAJIŠTĚNO CO NEJPŘIMĚŘENĚJŠÍ A NEJBEZPEČNĚJŠÍ UČENÍ PRO VŠECHNY V ATV

Aby mohl odborník v oblasti ATV úspěšně zvládat chování žáků, musí být schopen:

- a) poskytovat pozitivní/negativní posílení žádoucího/nežádoucího chování žáků, kdykoli je to vhodné;
- b) dodržovat a uchovávat záznamy související s plánem na zvládání chování;
- c) radit studentům/ vést studenty k tomu, aby si osvojili přijatelnější chování – volba.

Znalosti, které potřebuje daná osoba získat, aby mohla zvládat chování žáků

- Určit příčiny problémů s chováním a pochopit je.
- Používat přiměřené strategie a teorie zvládání chování (např. pozitivní a negativní posílení, seberealizace, koncept empowerment (posílení důvěry ve vlastní schopnosti), Hellisonův model atd.).

ADEKVÁTNÍM ZPŮSOBEM KOMUNIKOVAT S ŽÁKY SE SVP

Abychom mohli učit studenty, musíme zajistit maximální pochopení a tudíž přiměřenou komunikaci. Odborník v oblasti ATV musí být schopen používat vhodné alternativní a augmentativní komunikační nástroje.

Znalosti, které potřebuje daná osoba získat, aby mohla dosáhnout tohoto cíle

Přiměřené komunikační strategie pro žáky se SVP (např. Braillovo písmo, znakový jazyk, augmentativní a další komunikační nástroje).

HODNOTIT STUDIJNÍ POKROK ŽÁKA SE SVP VE VZTAHU K CÍLŮM OBSAŽENÝM V JEHO/JEJÍM IVP

Protože hodnocení výsledků výuky je u všech žáků a zejména u žáků se SVP nutné, musí být odborník v oblasti ATV schopen používat vhodné metody hodnocení, aby změřil pokrok studentů a ohodnotil žáka podle jeho/jejích možností a pokroku.

Znalosti, které potřebuje daná osoba získat, aby mohla takové hodnocení provádět

- Různé metody hodnocení.
- Individualizovaný holistický přístup k hodnocení pokroku žáka.

HODNOTIT VHODNOST ÚPRAVOBSAHU PRO ŽÁKA SE SVP

Aby mohl odborník v oblasti ATV hodnotit vhodnost úprav osnov, musí být schopen zhodnotit přiměřenost osnov individuálním potřebám a schopnostem.

Znalosti, které potřebuje daná osoba získat, aby mohla takové hodnocení provádět

- Národní standardy v TV.
- Strategie úprav obsahu.

HODNOTIT EFEKTIVNOST POUŽÍVANÝCH STRATEGIÍ VÝUKY

Aby mohl odborník v oblasti ATV hodnotit efektivnost používaných strategií výuky, musí být schopen zhodnotit efektivnost používaných vyučovacích a podpůrných strategií.

Znalosti, které potřebuje daná osoba získat, aby mohla takové hodnocení provádět

Metody a nástroje pro hodnocení vyučovacích a podpůrných strategií (např. vrstevnické programy pomoci při výuce (peer tutor program), používání plánu chování, přizpůsobení prostředí, pravidla, úkol atd.).

SPOLUPRACOVAT S RŮZNÝMI ODBORNÍKY ZE SOUVISEJÍCÍCH OBORŮ

Charakter výuky žáků se SVP vyžaduje pravidelnou spolupráci s odborníky ze souvisejících oborů. Odborník v oblasti ATV musí být proto schopen:

- a) spolupracovat s ostatními specialisty na oblast TV/ATV;
- b) spolupracovat s odborníky v oblasti medicíny a rehabilitace (např. fyzioterapeut, pracovní terapeut, řečový terapeut, psycholog);
- c) spolupracovat se sportovními organizacemi, příslušnými profesními organizacemi pro osoby s postižením.

Znalosti, které potřebuje daná osoba získat, aby se mohla spolupráce účastnit

- Role příslušných odborníků a jejich postoje ve vztahu k ATV.
- Charakter spolupráce a komunikace s podpůrnými pracovníky.
- Týmová práce.
- Sportovní organizace pro postižené vhodné pro potenciální spolupráci (např. místní sportovní kluby).

SPOLUPRACOVAT S DALŠÍMI OSOBAMI PODPORUJÍCÍMI ŽÁKY SE SVP

Rodiče nebo zákonní zástupci žáků se SVP jsou klíčovými partnery ve výuce ATV (zákonná zodpovědnost), stejně jako státní a neziskové organizace. Odborník v oblasti ATV musí být proto schopen spolupracovat s rodiči/zákonnými zástupci žáků se SVP a

spolupracovat se soukromými (neziskovými) i státními organizacemi (např. v oblasti práv dětí).

Znalosti, které potřebuje daná osoba získat, aby se mohla spolupráce účastnit

- Role a práva rodičů/zákonných zástupců.
- Charakter spolupráce a komunikace s podpůrnými rodiči/ zákonnými zástupci.
- Týmová práce.
- Pravidla a role příslušných organizací.

PROSAZOVAT POTŘEBY A PRÁVA ŽÁKŮ SE SVP

Protože současná situace ve většině zemí EU není v oblasti výuky ATV/TV pro žáky se SVP příznivá, měli by odborníci v oblasti ATV být schopni prosazovat poskytování výuky TV všem studentům, jakož i prosazovat práva žáků se SVP účastnit se výuky TV/ATV (např. podpůrné služby, přizpůsobené vybavení).

Znalosti, které potřebuje daná osoba získat, aby mohla prosazovat práva žáků se SVP

- Právní předpisy a příslušná národní a mezinárodní politika.
- Služby pro osoby s postižením, struktury APA a sportu osob s postižením.
- Vzdělávací struktury a služby.
- Formy prosazování (pákový efekt, literatura atd.).

ZDOKONALOVAT ODBORNÉ DOVEDNOSTI A ZNALOSTI

A konečně, v každé měnící se postmoderní společnosti a odborné oblasti vzdělávání žáků se SVP musí být odborník v oblasti ATV schopen:

a) zjišťovat potřeby profesního rozvoje v oblasti ATV;

- b) účastnit se aktivit v oblasti průběžného profesionálního rozvoje (např. čtení odborných publikací, účast na konferencích (workshopech, seminářích) s cílem informovat se o nových trendech v ATV;
- c) sdílet zkušenosti s jinými učiteli ATV (např. seznamovat se s příklady nejlepší praxe);
- d) provádět sebehodnocení v souvislosti s odbornými otázkami (např. vyhoření, potřeba podpory nebo učení).

Znalosti, které potřebuje daná osoba získat, aby se mohla profesně zdokonalovat

- Odpovídající možnosti profesionálního rozvoje.
- Informační zdroje (např. rozšiřující studium, asociace, organizace atd.).
- Nástroje pro sebehodnocení v souvislosti se schopností zavádět TV/ATV (např. videonahrávky a rozборы hodin, písemné zprávy apod.).

ZÁVĚR

Situace ve vzdělávání žáků se SVP v TV v Evropě v současné době potřebuje podstatná zlepšení. Jak bylo řečeno výše, aby bylo možno přiblížit vzdělávací politiky a strategie sociální inkluze každodenní realitě ve školách v oblasti inkluze/exkluze studentů se speciálními vzdělávacími potřebami v tělesné výchově, navrhuje tyto změny:

- a) **Všichni učitelé tělesné výchovy na běžných školách by měli získat odpovídající školení;**
- b) **Všichni odborníci vyučující tělesnou výchovu ve „speciálních“ školách nebo institucích by měli získat odpovídající školení;**
- c) **Přiměřená podpora** tělesné výchovy pro žáky se SVP by měla zahrnovat:
 - Školení dalších profesionálů (asistenti pedagoga, osobní asistenti, zdravotnický a lékařský personál).
 - Programy vrstevnické pomoci (peer tutoring).
 - Přizpůsobené vybavení.
 - Podporu v rámci služeb komunitního centra nebo sportovního střediska pro osoby s postižením (případně „Konzultant APA“).

Ve všech evropských zemích by měli působit konzultanti v oblasti ATV, v ČR prosazovaní jako „Konzultant APA“ (Ješina et al., in press), kteří poskytnou přiměřenou podporu učitelům TV v inkluzivní TV. Tito odborníci by mohli na částečný úvazek pracovat i jako učitelé TV ve speciálních školách nebo třídách zřízených pro žáky se SVP a na částečný úvazek jako „Konzultanti APA“. Rámec kompetencí nezbytných pro kvalifikovaného odborníka v oblasti ATV je jedním z klíčových výstupů projektu EUSAPA. Projekt staví kompetence v ATV na odborných základech běžné TV a školicích programech speciálního vzdělávání. **Navrhujeme, aby odborníci v oblasti ATV byli připravováni jako specialisté v rámci vzdělávání učitelů TV s dostatečným prostorem věnovaným získávání specifických kompetencí spojených s ATV, které budou rozvíjet jako součást rámce RZKD projektu EUSAPA v ATV.**

REFERENČNÍ SEZNAM

- Bláha, L., & Pyšný, L. (2000). *Provozování pohybových aktivit zrakově handicapovanou populací*. Ústí nad Labem: UJEP v Ústí nad Labem.
- Block, M. E., & Obrušnicková, I. (2007). Inclusion in physical education: A review of the literature from 1995–2005. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 24, 103–124.
- Fitzgerald, H. (2005). Still feeling like a spare piece of luggage? Embodied experiences of (dis)ability in physical education and school sport. *Physical Education & Sport Pedagogy*, 10(1), 41–59.
- Herold, F., & Dandolo, J. (2009). Including visually impaired students in physical education lessons: A case study of teacher and pupil experiences. *The British Journal of Visual Impairment*, 27(1), 75–84.
- Ješina, O., Bartoňová, R., Gebauer, A., Rybová, L., Kučera, M., & Vyhlídal, T. (in press). Potřebnost pozice „Konzultant APA“ v současném speciálně poradenském systému (pilotní studie). In M. Krejčí (Ed.), *Výchova ke zdraví a kvalita života 2011*. České Budějovice: Jihočeská universita.
- Ješina, O., & Kudláček, M. (2009). Modifikace pohybových aktivit pro participaci dětí, žáků a studentů se zdravotním postižením v integrované školní tělesné výchově. *Speciální pedagogika*, 19(3), 227–237.
- Ješina, O., Kudláček, M. et al. (2011). *Aplikovaná tělesná výchova*. Olomouc: UP v Olomouci.

- Karášková, V. (1994). *Profesní kompetence učitele tělesné výchovy na zvláštní škole*. Olomouc: UP v Olomouci.
- Kelly, L. K., & Gansender, B. (1998). Preparation and job demographics of adapted physical educators in the United States. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 15, 141–154.
- Kudláček, M., Ješina, O., Štěrbová, D., & Sherrill, C. (2008). The nature of work and roles of public school adapted physical educators in the United States. *European Journal of Adapted Physical Activity*, 1(2), 45–55.
- Lienert, C., Sherrill, C., & Myers, B. (2001). Physical educator's concerns about integrating children with disabilities: A cross cultural comparison. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 18, 1–17.
- Lytle, R. K., & Collier, D. (2002). The consultation process: Adapted physical education specialists' perceptions. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 19, 261–279.
- Morley, D., Bailey, R., Tan, J., & Cooke, B. (2005). Inclusive physical education: Teacher's views of including pupils with special educational needs and/or disabilities in physical education. *European Education Review*, 2(1), 84–107.
- O'Brien, D., Kudláček, M., & Howe, P. D. (2009). A contemporary review of English language literature on inclusion of students with disabilities in physical education: A European perspective. *European Journal of Adapted Physical Activity*, 2(1), 46–61.
- Rybová, L., & Ješina, O. (2010). Využití peer tutoring v prostředí školní tělesné výchovy. *Aplikované pohybové aktivity v teorii a praxi*, 1(1), 54–58.
- Sherrill, C. (1998). *Adapted physical activity, recreation and sport: Crossdisciplinary and lifespan* (5th ed.). Boston, MA: WCB/McGraw-Hill.
- Válková, H. (2000). *Skutečnost nebo fikce? Socializace mentálně postižených prostřednictvím pohybových aktivit*. Olomouc: UP v Olomouci.

Mgr. Ondřej Ješina, Ph.D.
Katedra aplikovaných pohybových aktivit
Fakulta tělesné kultury
Univerzita Palackého
Tř. Míru 115
771 11 Olomouc
Česká republika
E-mail: ondrej.jesina@upol.cz

THE TEACHER'S COMPETENCES IN ADAPTED PHYSICAL EDUCATION

The education of students with special educational needs (SEN) in Europe has undergone in the past 20 years, reshaped and the situation in various European countries is significantly different. Teaching students with SEN is governed by the laws that define the SVP, appropriate training and support services. In the following text focuses on the differences in the services and of adapted physical education (APE) for pupils with SEN in selected countries of the partners of the project EUSAPA (European Standards in Adapted Physical Activities). Current information on the area of applied physical education and support services in European countries can be found on the website of EUFAPA at www.eufapa.eu. In addition, the text introducing the outputs of the project, particularly functional EUSAPA map of APE and the definition of knowledge, competences and skills necessary for the APE in Europe. These outputs are drawn up in accordance with the preceding important projects AEHESIS and EIPET.

Key words: *EUSAPA, adapted physical activity, standards.*